

VELOPMENT OF THE SUBJECT LEARNING ACTIVITIES

The article describes the psychological and pedagogical components of an active subject of educational activity and particularly the actualization of its development as a future specialist.

Key words: subject, professional development, targeted training activities, individual-psychological characteristics.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2014

УДК 378.14

*Резнік С.М.,
м. Харків, Україна*

ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНА ПОЗИЦІЯ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Розвиток особистості студента як майбутньої національної еліти нашої країни є *важливою проблемою* організації сучасної вищої освіти. Реалізація концепції формування національної управлінської гуманітарно-технічної еліти у вищих навчальних закладах України означає орієнтацію на підготовку високоосвічених фахівців з урахуванням національних особливостей та традицій. Фахівців, які будуть володіти високим рівнем професійної, гуманітарної, фундаментальної та управлінської підготовки, які будуть здатними до прийняття компетентних рішень, творчого мислення, самоуправління та управління іншими, до соціальної відповідальності. В умовах глобалізації, масовізації та комерціалізації вищої освіти ця концепція, розроблена на кафедрі педагогіки та психології управління соціальними системами НТУ "ХПІ", на перший план висуває надважливе завдання розвитку інтелектуальної та духовної еліти суспільства, яка буде здатною взяти на себе відповідальність за розвиток та благополуччя як окремих сфер суспільного виробництва так і країни у цілому.

Концепцію формування національної управлінської гуманітарно-технічної еліти було розроблено під керівництвом проф. О.Г. Романовського. Окремі проблеми психолого-педагогічного забезпечення реалізації концепції вивчались О.С. Пономарьовим, Т.В. Гурою, Ж.Б. Богдан, О.А. Ігнатюк, В.С. Михайличенко, С.М. Пазинічем, Ю.І. Панфіловим, Н.В. Підбучькою, С.М. Резнік, Н.В. Середою, Т.О. Солодовник тощо [1, 2, 3 та ін.]. Потрібно підкреслити, що у навчанні та

вихованні студентів вищого технічного навчального закладу як майбутньої гуманітарно-технічної еліти, великого значення набуває формування активної особистісно-професійної позиції майбутніх інженерів, особливим сенсом для яких є власна професія, суспільна користь, власний саморозвиток. У той же час проблемі формування особистісно-професійної позиції майбутніх інженерів у сучасних дослідженнях майже не приділяється уваги.

Отже, *метою статті* є аналіз особливостей особистісно-професійної позиції майбутніх інженерів у сучасних умовах трансформаційного суспільства.

XXI століття принесло людству значні трансформації у всіх сферах суспільного життя: у культурі, політиці, економіці, виробництві тощо. Всі ці зміни диктують певні вимоги й для сучасної вищої інженерної освіти України. Суспільні перетворення не можуть не зачіпати інженерну освіту, тим більш, що їй у тому числі належить визначне значення у забезпеченні прогресивного розвитку нашої країни.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті підкреслюється, що освіта у нашій країні - "основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України".

Відповідно до цієї доктрини, головна мета української освіти полягає у створенні умов для особистісного розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України, формуванні покоління, що здатне навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства; сприяти консолідації української нації, інтеграції України в європейський і світовий простір як конкурентоспроможної і процвітаючої держави.

Забезпечення реалізації цієї мети потребує значних спільних зусиль від держави, вищих навчальних закладів, викладачів, студентів і вимагає вирішення низки серйозних проблем, актуальних для сучасної вищої інженерної освіти. У зв'язку з цим важливим завданням є дослідження факторів та умов, що впливають на ефективність професійної підготовки майбутніх інженерів. Важливим фактором такої ефективності є внутрішня особистісно-професійна позиція майбутнього інженера як утворення, що забезпечує вибір людиною свого призначення в житті, визначає прагнення до самореалізації, бажання успішно навчатися, ефективно працювати, відповідально ставитись до своїх обов'язків перед суспільством, іншими людьми, перед собою.

Дослідженням проблем позиції особистості займалися такі психологи як Б.Г. Ананьєв, Л.І. Божович, Н.Й. Гуткіна, І.С. Кон, В.М. Мясішев та ін.

У педагогічних дослідженнях низка робіт присвячена становленню та формуванню професійної позиції. Зокрема професійну позицію викладача вивчав О.С. Руденко, педагога-вихователя М.М. Боритко, вчителя школи О.В. Темченко, керівника освітнього закладу С.О. Нелюбов, соціально-професійну позицію майбутніх фахівців юридичних спеціальностей досліджувала І.О. Торбенко. Проведений аналіз показує, що більшість робіт присвячено розвитку професійної позиції педагогічних працівників.

У педагогіці також досліджувались окремі аспекти позиції особистості. Так, І.О. Луценко вивчала педагогічну позицію вчителя, М.В. Клепар - гуманістичну світоглядну позицію майбутніх учителів, В.А. Лісовий - дослідницьку позицію майбутніх учителів музики, О.І. Коваленко - соціально-моральну позицію старшокласників, Л.В. Кравченко - трудову позицію учнів, О.М. Лазебна - екологічну позицію підлітків, Д.В. Щербина - комунікативну позицію учнів.

Активно також досліджуються проблеми формування громадянської позиції підлітків, учнів, студентів (М.І. Бабкіна, О.Б. Кафарська, Н.І. Корпач, Н.П. Нікітіна, І.І. Остапйовська, А.Г. Сігова, К.Г. Чернишова, М.М. Шимановський).

Незважаючи на значну кількість педагогічних досліджень професійної та інших видів позиції людини, проблема розвитку особистісно-професійної позиції майбутнього інженера не була предметом самостійного дослідження.

Теоретичний аналіз дозволив дійти висновку, що позиція особистості найчастіше визначається як її ціннісно-смісловне ставлення до оточуючого світу, людей, до себе, своєї діяльності. Відповідно до предмету нашого дослідження особливої уваги буде потребувати ціннісно-смісловне ставлення майбутніх інженерів до своєї професійної освіти у вчн, майбутньої професійної діяльності, до себе як майбутнього фахівця, до інших людей як колег, конкурентів, споживачів техніки та технічних пристроїв і процесів тощо. Особистісно-професійна позиція є складним утворенням, компоненти якого потребують визначення та обґрунтування. З точки зору Л.І. Божович, яка однією з перших охарактеризувала поняття "позиція особистості", її структурними компонентами є: емоційний, мотиваційний, рефлексивний.

Значні соціально-економічні та освітні трансформації у суспільстві сьогодні призводять до корінних змін у особистісно-професійній позиції майбутніх інженерів.

Загальноосвітньою тенденцією, характерною і для України, є масовізація вищої освіти, що означає, що значно більша кількість молоді

певної вікової групи отримує вищу освіту на даний момент, ніж раніше. Масовізація освіти також призводить до того, що збільшується навантаження на вчнз та викладачів, загострюються проблеми фінансування, середній рівень підготовленості абітурієнтів до навчання у вчнз зменшується. Відповідно знижується якість освіти, а також ціннісне ставлення до системи вищої освіти, у тому числі інженерної.

Значна кількість сучасних дослідників відзначає кризу вищої освіти як у світовому масштабі, так і безпосередньо в Україні.

Однією з перших спроб систематизації причин та наслідків кризи освіти було зроблено у 1970 році у монографії Ф.Г. Кумбса, який зазначив, що система освіти не відповідає прискоренню темпів наукового та технічного прогресу у світі. Інертність системи освіти, значною мірою залежної від традицій, звичаїв, усталених норм, проявляється й у відставанні оновлення змісту освіти, що не відповідає рівню розвитку науки та вимогам суспільства, все це призводить до девальвації соціальних цінностей взагалі та цінностей вищої освіти зокрема [4].

Загальносвітова криза вищої освіти в Україні поглиблюється суспільними проблемами молодшої держави, яка знаходиться у стані постійних змін та перебудов. Економічні проблеми країни впливають й на недостатнє фінансування української вищої освіти, що в свою чергу позначається на якості освіти. Демографічна криза 90-х років в Україні також впливає на систему вищої освіти сьогодні.

Значна кількість факторів, що знижують цінність вищої освіти впливає й на особистісно-професійну позицію майбутніх інженерів, зокрема на бажання прикладати максимальні зусилля для найякіснішого оволодіння системою професійних знань, умінь, навичок, студенти не вважають це важливим, не бачать у своїй освіті визначного сенсу, більш того в останні роки особливістю особистісної позиції студентів стало те, що вони не планують працювати за фахом або вважають це малоймовірним.

Остання тенденція підкріплюється трансформаціями, що відбуваються у країні, зокрема у соціальній структурі суспільства. Змінюються престиж, статус певних соціальних груп, з'являються нові групи, "розмиваються" інші. За останні два десятиріччя погіршився й статус інженера, що робить цю професію менш привабливою. Крім того, погіршенню ставлення студентів до професії інженера як свого майбутнього фаху, сприяють економічні проблеми, занепад багатьох промислових підприємств, мала заробітна плата інженерних працівників, особливо молодих. Попит на інженерів виробничої сфери на українському ринку праці є, але позиція молодих людей щодо цієї професії лишається скоріше негативною.

Ще однією суспільною тенденцією є комерціалізація освіти. Вона значною мірою породжується проблемами фінансування вищої школи України і має своїм наслідком корінні зміни у діяльності вищих навчальних закладів, що сьогодні виступають як організації, які надають освітні та науково дослідницькі послуги. Відповідно перед вчз постають завдання боротьби за ринки, маркетингової привабливості, відкриття спеціальностей, які користуються попитом у споживачів-абітурієнтів та ін. Але у той же час вища школа як інститут, що має захищати суспільні інтереси, повинна забезпечувати розвиток обдарованої молоді, доступність освіти для малозабезпечених верств населення, підготовку за спеціальностями, які найбільш відповідають потребам ринку праці в Україні, забезпечувати високий рівень професіоналізму та надавати не тільки вузькопрофільні, прагматичні знання, але й виховувати молодь відповідно до моральних та загальнокультурних цінностей.

Враховуючи комерціалізацію освіти цікавим було б також дослідити як це впливає на особистісно-професійну позицію майбутніх інженерів. Чи відчують деякі з них себе споживачами освітніх послуг, що, безсумнівно, буде впливати й на їх навчальну діяльність. Принципово інша позиція майбутніх інженерів - позиція людей, які розглядають освіту як визначний процес, як можливість, яку було їм надано, долучитися до скарбниці знань та науково-культурних досягнень людства. У позиції споживача освітніх послуг також може бути два вектора, залежно від того, чи вважає людина, що вона набуває статус, диплом про вищу освіту, чи, що отримує можливість збагатити свої знання. Відповідно від особистісно-професійної позиції майбутнього інженера у цій площині також будуть залежати результати його освіти.

Розглядаючи сучасні тенденції суспільних трансформацій неможливо не звернутися до проблеми корінних змін цінностей сучасної молоді. Ця проблема та її вплив на позицію майбутніх інженерів також потребує докладного вивчення, для прикладу розглянемо ідею “цивілізації дозвілля” Ж.Дюмазедьє. Відповідно до ідей цього дослідника, цивілізація дозвілля вже настала і її відмінністю є поява нової соціальної групи сенсом життя якої є дозвіллева діяльність. Наслідком підвищення значущості дозвілля стає зниження цінності праці, відповідно може погіршуватись й ставлення до праці, професійної освіти, самого себе як професіонала, який буде самореалізовуватись саме у фаховій діяльності.

Таким чином, в умовах соціокультурних та освітніх трансформацій особистісно-професійна позиція майбутніх інженерів зазнає значних змін, що потребує більш докладного емпіричного дослідження. Розробка моделі розвитку особистісно-професійної позиції

майбутніх інженерів у сучасних умовах є актуальною педагогічною проблемою, що дозволить підвищити як якість їх технічної освіти, так і якість їх професійної діяльності у майбутньому.

Список літератури: 1. Романовський О.Г. Педагогічні інновації у формуванні національної гуманітарно-технічної еліти // Теорія і практика управління соціальними системами. Щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків: НТУ “ХПІ”. – 2010. – № 4. 2. Підготовка конкурентноспроможної управлінської гуманітарно-технічної еліти / [О.Г. Романовський, О.С. Пономарьов, Т.В. Гура та ін.] - Харків: Видавець О.О. Савчук, 2014. . – 384 с. 3. *Ігнатюк О.А.* Формування інтелектуальної еліти як національний освітній пріоритет/ О.А. Ігнатюк // Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції “Переяславська Рада та перспективи розвитку східно-слав’янської цивілізації”. - Харків: НТУ “ХПІ”. – 2012. - С. 476-482. 4. *Кумбс Ф.Г.* Кризис образования в современном мире. Системный анализ. / Ф.Г. Кумбс - М. : Прогресс, 1970. - 261 с.

Bibliography (transliterated): 1. *Romanovsky O.G.* Pedagogichni innovatsii in formuvanni natsionalnoi humanitarno-tehnichnoi eliti // Teoriya i practice upravlinnya sotsialnimi systems. Schokvartalny Naukova-practical journal. - Kharkiv: NTU "KPI". - 2010. - № 4. 2. Pidgotovka konkurentnospromozhnoi upravlinskoї humanitarno-tehnichnoi eliti / [O.G. Romanovsky, O.S. Ponomarev, T.V. Gura that in.] - Kharkiv: Vidavets O.O. Savchuk, 2014. - 384 p. 3. *Ignatyuk O.A.* Formuvannya intelektualnoi eliti yak natsionalny osvitniy prioritet / O.A. Ignatyuk // Materiali VI mizhnarodnoi Naukova-praktichnoi konferentsii "Pereyaslavska Parliament that prospect rozvitku skhidno-slav'yanskoї tsivilizatsii" - Kharkiv: NTU "KhPI." - 2012 - S. 476-482. 4. *Coombs F.G.* Crisis obrazovanja v sovremennom mire. Sistemnyy analis / F.G. Coombs - M: Progress, 1970 - 261 p.

Резнік С.М.

ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНА ПОЗИЦІЯ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті проаналізовано особливості особистісно-професійної позиції майбутніх інженерів у сучасних умовах трансформаційного суспільства. Розгляд психолого-педагогічних досліджень проблем позиції особистості дозволив визначити поняття „особистісно-професійна позиція”. В умовах кризи вищої освіти, інтернаціоналізації, масовізації та комерціалізації вищої освіти особистісно-професійна позиція майбутніх інженерів зазнає значних змін, що впливає на якість освіти.

Ключові слова: позиція особистості, особистісно-професійна позиція майбутніх інженерів, інтернаціоналізація, масовізація, комерціалізація.

Резник С.Н.

ЛИЧНОСТНО-ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОЗИЦИЯ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ

В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА

В статье проанализированы особенности личностно-профессиональной позиции будущих инженеров в современных условиях трансформационного общества. Рассмотрение психолого-педагогических исследований проблем позиции личности позволил определить понятие "личностно-профессиональная позиция". В условиях кризиса высшего образования, интернационализации, массовизации и коммерциализации высшего образования, личностно-профессиональная позиция будущих инженеров претерпевает значительные изменения, что влияет на качество образования.

Ключевые слова: позиция личности, личностно-профессиональная позиция будущих инженеров, интернационализация, массовизация, коммерциализация.

Reznik S.N.

PERSONAL AND PROFESSIONAL POSITION FUTURE EN- GINEERS IN THE CONTEXT OF TRANSFORMATIONAL SOCIETY

The paper analyzes the features of personal-professional position of future engineers in the present conditions of the transformation of society. Consideration of psychological and educational research problems position of the person allowed to define the concept of "personal-professional position." In the crisis of higher education internationalization, massivization and commercialization of higher education, personal and professional position of future engineers is undergoing significant changes that affect the quality of education.

Keywords: the position of the person, personal and professional position of future engineers, internationalization, massivization, commercialization.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2014

УДК 387.041:37.015.31